

O'QITUVCHILARNING KOGNITIV KOMPETENTSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA PEDAGOGIK OMILLARNING ROLI

Shahrisabz davlat pedagogika institute dotsenti

Maxmarizayev X.

E-mail: maxmarizayevxurshid@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada kelajakdagi o'qituvchilarning kognitiv kompetentsiyasini rivojlantirishda pedagogik va psixologik omillarning roli ko'rib chiqiladi, yoshlarni o'qitish va tarbiyalashda yosh va psixologik omillar, ayniqsa ularning yosh davrlari, anatomik va fiziologik, o'quv faoliyatining xususiyatlari, shaxsiy va aqliy rivojlanish hisobga olinadi.

Kalit so'zlar: psixologiya, kognitiv, pedagogika, metodika

Hozirgi ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot va ma'naviy-ma'rifiy hayot islohotlarining jadal sur'atlar bilan amalga oshirilayotgani, umumiy o'rta ta'lim mazmunining yangilanishi, oliy ta'lim muassassalarda texnologiya, muxandislik fanlari, matematika, chizmachilik, san'at, chet tillarini o'qitish yo'nalishlarini kuchaytirish talablari asosiy ahamiyat kasb etganligi sharoitida, chizmachilik fanini o'qitish jarayonida kompyuter grafikasi vositasida talabalarda kognitiv kompetensiyani rivojlantirish mumkinligini ilmiy-metodik zaruriyat sifatida asosladik. Bu faslda nazariy hamda ilmiy-metodik g'oyalarimizni davom ettirib, umumiy o'rta ta'lim oliy ta'lim muassassalari talabalarining o'qish faoliyatining xususiyatlari, intellektual taraqqiyotni bilish faoliyati jarayonlari va bunda shaxsiy sifatlar rivojlanishini hamda ularni talabalarda kognitiv kompetensiyani rivojlanishiga ta'sirining psixologik jihatlarini yoritishga harakat qilamiz. Zero, pedagogik antropologiya tushunchasini mazmunan yangi ma'no bilan boyitilgan, buyuk rus pedagogi K.O.Ushinskiy (1824-1870) ning "Inson tarbiya predmeti sifatida", "Pedagogik antropologiya tajribasi" (1868-1870) asarida qayd

etilganidek, “Agar pedagogika kishini har tomonlama tarbiyalashni istasa, uni har tomonlama bilishi lozim”.

Tezisga asosan har bir o'qituvchi-tarbiyachi bolani talab va ehtiyoj asosida o'qitishi va uni shaxs sifatida barkamol inson qilib voyaga yetkazishi uchun – bolaning yosh va psixologik xususiyatlarni bilish, ularni inobatga olib ta'limtarbiya ishlarini amalga oshirishi lozim.

Shu o'rinda e'tirof etishi joizki, har bir inson takrorlanmas, o'ziga xos anatomik-fiziologik, ruhiy-intelektual, jismoniy xususiyatlarga ega bo'lgan biologik va ijtimoiy mavjudotdir. Ammo, uning o'ziga xos xususiyatlari o'zgarmas va qotib qolgan narsa emas, balki turmush tarzi, sotsial talab-ehtiyojlar ta'sirida o'zgarib, takomillashib boruvchidir. Ayniqsa, hozirgi O'zbekistonda olib borilayotgan islohotlar sharoitida o'sib kelayotgan yosh avlodning maktab ostonasidan boshlab, bilimdonligi va ma'naviy-siyosiy ongligini oshirish, milliy mafkuraga sodiqligini yuksaltirish, kasbiy-madaniy tayyorgarligini oshirish mamlakat ta'lim-tarbiya muassasalari oldida turgan eng muhim vazifasidir. Chunonchi, Respublika Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev ta'kidlaganidek yosh avlodimizning grajdanlik pozitsiyasi va faolligini kuchaytirish, uni mustaqil fikirlaydigan, zamonaviy bilim va kasb hunarlarni puxta egallab, xalqaro maydonda raqobatga kirisha oladigan barkamol shaxslar etib tarbiyalash dolzarb ahamiyatga egadir” [4.490].

Chunonchi, Abu Nasr Farobiyning inson va uning ruhiyati to'g'risidagi ta'limoti “Aql haqidagi risola”, “Ideal shahar aholisining fikrlari”, “Logikaga kirish”, “Substansiya haqida”, “Sharhlar”, “Masalalar mohiyati”, kabi bir necha asarlarida o'z ifodasini topgan. Abu Rayhon Beruniyning psixologiyaga oid qarashlari “Hindiston” va “O'tmishda qolgan yodgorliklar” asarlarida yechimini topgan. Uning fikricha inson tabiat, jamiyat hodisalari, turmush voqealarini sezgi organlari orqali anglab oladi deydi. Uning ta'kidlashicha, sezgi o'z qo'zg'atuvchi a'zolari orqali yuzaga keladi. Masalan, ko'rish sezgisini nur qo'zg'atadi, eshitish,

hid bilish sezgisini havo bilan burunga va quloqqa uriladigan hidlar qo'zg'atadi, tam bilish ozuqaning mazasi bilan vujudga keladi.

Ular meyorda bo'lsa yaxshi, meyoridan ortsa dardli va halokatli bo'ladi deb uqtiradi. Beruniy har bir ish meyorida inson qobiliyati va ruhiyatiga mos bo'lishiga e'tibor berishi maqsadga muvofiq deb biladi. Ibn Sino "Tib qonunlari" kitobida inson tanasining tuzilishi, uning fiziologik va psixologik jarayonlari, nerv faoliyati to'g'risida fikr yuritib ularning bola xulq-atvorini shakllanishida ahamiyatini ruhiy fiziologik jihatdan izohlaydi, "Bola xulqini mo'tadillikda saqlashga e'tibor berishi lozim". Bunda ikki manfaat bor. Biri –bolaning ruhi uchun bo'lib, u yoshlikdan boshlab yaxshi xulqli bo'lib o'sadi va keyinchalik bu unga ajralmas malaka bo'lib qoladi.

Ikkinchisi – uning badani uchundir, chunki yomon xulq turli mijoz buzilishlaridan bo'ladi. Shuningdek, agar yomon xulq odatga kirib qolsa, u mijoz buzilishini keltirib chiqaradi. Masalan, g'azab kuchli qizdiradi, qayg'u kuchli quritadi".

Buyuk alloma g'azal mulking sultoni Alisher Navoiy o'zining "Mahbubul qulub", "Lison-ut-tayr", "Xazoyin ul-maoniy" kabi asarlarida barkamol shaxs axloqi, odobi, odamlarga munosabati, ma'naviyati, iste'dodi, qobiliyati va irodasi to'g'risida fikr yuritir ekan, bular barchasi insonning ruhiyati, jismoniy yetukligi bilan bog'liq deb biladi. Uning fikricha, odam shaxsi kishilar bilan munosabatda, ayniqsa kishilarining bir - biriga bo'lgan ruhiy va ma'naviy ta'sirlari natijasida tarkib topadi. Shuning uchun inson ruhiyati, insoniy munosabatini yaxshilashi lozim, bu esa unda nazokatni, yoqimlilikni, xushmuomalalikni vujudga kelishiga yordam beradi: Buyuk mutafakkir, falakiyot ilmining asoschilaridan biri Mirzo Ulug'bek ham shaxs ma'naviyatining yuksalishi, diniy va dunyoviy bilimlarni mukammal egallashida uning ruhiy va jismoniy barkamolligi muhim ahamiyat kasb etadi, deb biladi. Uning uqtirishicha, bolaning bilim olishga hasavmandligi, qiziqishi uning jismoniy va ruhiy barkamolligiga bog'liq. Bolani yoshlikdan jismonan sog'lom va ruhan barkamol

qilib voyaga yetkazish uning kelajakda ma'naviy kamolotini ta'minlaydi. Shuning uchun bolalar yoshlikdan boshlab jismoniy mashqlar va ruhiyatni chiniqtiradigan ishlar bilan shug'ullantirmog'i lozim.

Talaba –yoshlarning ta'lim – tarbiyasida yosh va psixologik omillarni hisobga olish, ayniqsa, ularning yoshiga qarab o'qish davrlari, anatomik-fizilogik, o'quv faoliyati xususiyatlari, shaxs sifatida va aqliy taraqqiyoti to'g'risida jahon psixologiya fanida Amerikada Dns. Bruner, U.Jems, S.Xoyel, Fransiyada E.Dyurkcheym, P.Jame, Shveyiyada J.Piajelar, Rossiyada N.O.Konterev, D.B.Elkonin, A.L.Kovalyov, V.A.Krutetskiy, V.V.Davidov, T.V.Yaragukova, A.V.Petrovskiy, A.I.Sherbakovlar, O'zbekistonda P.I.Ivanov, M.Voxidov, M.D.Davletshen, R.Z.Gayniddinov, E.G'oziyev, V.Karimova, A.Fayzullayev, SH.Barotov va boshqalar ilmiy tadqiqot ishlarini olib borganlar.

Qayd etib o'tilgan psixologlar tadqiqotining mazmuniga ko'ra bolaning har bir yoshdagi psixologik xususiyatlari, ayniqsa, maktab yoshi davri (kichik maktab yoshi, o'rta maktab yoshi davri (o'smirlik) katta maktab yoshi davri (o'spirinlik) psixik taraqqiyotining umumiy qonuniyatlari, yosh va individual xususiyatlari o'rganilgan. Psixolog va pedagoglarning fikrlariga ko'ramaktab yoshi o'z davrni qamrab olganligi qayd etilgan. Kichik maktab yoshi davri -7-11 yoshgacha (I-IX sinf); o'rta maktab (o'smirlik) yoshi davri-12-15 yoshgacha (V-XI sinflar); katta maktab (o'spirinlik) yoshi davri -16-18 yosh davri bo'lib, tahrir qilingan "Ta'lim to'g'risida" qonunga binoan – X-XI sinf, texnikum, akademik litsey yoxud professional ta'lim olish davrini qamrab oladi. Biz tadqiq qilayotgan, "Chizmachilik" fanini o'qitishda kompyuter grafikasi vositasida talabalarda kognitiv kompetensiyani shakllantirish bosqichi o'rta maktab yoshi davrining ikkinchi bosqichiga to'g'ri kelib – VIII-IX sinf talabalariniqamrab oladi. Bu davrda talaba organizmi va ruhiyatida katta o'zgarishlar ro'y beradi. Bu davrda organizmning antomo-fizologik yetilishi, ijtimoiy holati hamda ijtimoiy munosabatlar tizimidagi mavqening mohiyatan o'zgarishi, uning ruhiyati, aqliy, jismoniy rivojlanishini taminlashga ko'maklashadi.

O'smirlikning ikki bosqichi (XIII-IX sinflar) da axloqiy malakalar intensiv tarkib topa boradi, o'smirda axloqiy ong, axloqiy sezgi, axloqiy xatti- harakatlar, axloqiy etik meyorlarni o'zlashtirishga olib keladi. Bu esa o'smirda shaxsiy sifatlarning shakllanishi, dunyoqarashning ma'naviy-axloqiy e'tiqod prinsipi, ideallarning dastlabki ko'rinishlari faoliyatda, xulq-atvorda, xatti-harakatda namoyon qila boshlaydi. Tashqi olamga, kishilarda munosabat yangicha, ichkima'naviy ahamiyat kasb etib, o'qishga, bilim olishga bo'lgan ongli munosabat ijobiy yo'nalish kasb etadi. O'smirning ruhiy-aqliy, jismoniy imkoniyati va qobiliyatining takomillashuvi, o'quv fanlarini o'zlashtirishi va shu asosda talabao'smir kognitiv kompetensiyaining rivojlanishiga ta'siri talabalarning bilish faoliyati xususiyatlari hamda aqliy taraqqiyotidagi o'zgarishlar bilan bog'liq. Bunda o'smirning o'qish faoliyati –o'qishga ongli munosabatning yuzaga kelishi – o'qish motivlari-qiziqishlar kabi psixologik xususiyatlar ta'sirida amalga oshsa, aqliy faoliyat xotirasida saqlab qolish fikrlash umumlashtirish mavhum tafakkur ijodiy tafakkur maqsadga intilish bilan tavsiflanadi.

Shuningdek, o'smirlarda u yoki bu shaxsiy sifatlarning ijobiylashuvi , o'qish faoliyati va aqliy taraqqiyot jarayonining intensiv rivojlanishi, murakkablashishi, talabalarning bilim olishga intilishlari, qiziqishlarining individualligi va uni ta'lim jarayoniga inobatga olish o'smir shaxsiy-ruhiy xususiyatlariga bog'liq. Buni jahon psixologlari quyidagi turlarga ajratganlar:

- Ekstravert (hissiyot va tashqi muhitga yo'naltirilgan) ta'lim oluvchi- faol o'qitish jarayonini, o'zga kishilar bilan o'zaro ta'sirlashuvni (ijtimoiy o'zaro ta'sirlashuvni-guruhiiy topshiriqlarni amalga oshirishni, mashqlarni bajarishni) afzal hisoblaydi.

Shaxslararo o'zaro munosabatlar va ta'sirlashuv orqali idrok qiluvchilar: bu turdagi axborotlarni idrok etishni afzal ko'ruvchilar bilimlarni o'zlashtirish jarayonida bir-birlari bilan o'zaro ta'sirda, munosabatda bo'lishadi. Ta'lim jarayonida ularning ba'zilar mustaqil o'rganishni, yolg'iz shug'ullanishni afzal

hisoblasa, ularning ba'zilar esa hamkorlikda ishlashga, guruhiiy ta'lim olishga intiladilar. Bu toifadagi ta'lim oluvchilar insonlar to'g'risidagi munosabatga, ijtimoiy muhitga tez moslashuvchan, odamlarni o'rganishga qiziquvchan, ko'proq muomula jarayonida qoniqish oladigan va odamlar davrasida bo'lishni yoqtiradi.

- O'z-o'zini anglash asosida idrok qiluvchilar: ta'lim oluvchilar ko'proq insonning ichki tuyg'ulariga, kechinmalari ta'siri o'zlikni anglashga alohida e'tibor qaratib fikrlashga moyil bo'ladilar. Ular ko'proq ijtimoiy muhitga va atrofdagilarni yaxshiroq bilishga, anglashga intiluvchan bo'ladilar.

- Jismoniy va kinetik idrok qiluvchilar: ba'zi ta'lim oluvchilar tabiatdan jismoniy hatti-harakatlarini bajarishga, ulardan huzur olishga va jismoniy mashqlarni bajarishga moyil bo'ladilar. Ularda ko'proq amaliy ishlar, jismoniy mehnat qo'l-oyoq muskullari yordamida mashqlar bajaoish hamda to'g'ri narsalarni yasashga moyillik ustun bo'ladi. Axborotlarni kinestetik idrok qiladigan va qayda ishlaydigan ta'lim oluvchilar modellashtirilgan dars, roli o'yinlar va harakatlarga asoslangan mashg'ulotlarni afzal hisobldashadi;

- Naturalistik idrok qiluvchilar: bu toifadagi ta'lim oluvchilar tabiatni sevadigan, o'simlik va hayvonot dunyosiga yer va uning tuzilishiga xaritalar bilan ishlashga, gerbariy va tabiat jismlaridan kalleksiyalar to'plashga qiziquvchan buladilar. Ular biologiya, geografiya, fizika, chorvachilik va o'simlikshunoslik singgari fanlarni yaxshi ko'radi.

Talabalarining kognitiv kompetensiyalarini shakllantirish va u bilan bog'liq bo'lgan malakani oshirish grafik faoliyatini muhim tarkibiy qismidir. Zero, hech bir o'quv fani kognitiv kompetensiyani chizmachilik fanideksamarali rivojlantira olmaydi. Shuning uchun ham o'smir o'quv faoliyatining psixologik omillarni inobatga olish zarur. Ilmiy- metodik adabiyotlarda kognitiv kompetensiya, fazoviy tushuncha, xotira obrazlari, xayoliy obrazlar, fazoviy tafakkur kabi so'zlarni ko'p uchratish mumkin. Bu so'zlar mazmuniga ko'ra har xil mohiyat kasb etadi, chunki tasavvur tafakkurdan, tafakkur esa tushunchadan keskin farq

qiladi. Chizmachilik larslarida bu soʻzlarni qoʻllashda jism proyeksiyalarini yasash bilan narsaning fazoviy qiyofasini tasavvur etishni tushunamiz. Buyumlar va ularning fazoviy munosabat va xususiyatlarini anglash bilan bogʻliq boʻlgan bu tushunchalar oʻsmirlarda tasodifan sodir boʻlmay, balki grafik tasavvurni oʻrgatish jarayonida chizmachilik oʻqituvchisining yordami bilan hosil boʻladi. Koʻpgina detallarning shakli geometrik jismlarning yigʻindisi yoki ularning ayirmasidan tuzilganligi uchun ularni geometrik tushunchalar bilan aniqlanishi bejiz emas. Oʻsmir oʻqish qobiliyatida buyumning shakli (qiyofasi) haqida aniq bir fikr kelishi uchun geometrik jismlar va ularning oʻzaro bogʻlanishlari haqida aniq tasavvurga ega boʻlishi kerak.

Shu sababli, zamonaviy oʻqitish texnologiyasini amalga oshirishda, joriy oʻqitish texnologiyasining oʻquv jarayonini tashkil etuvchi anʼanadagi oʻqitish usullariga noanʼanaviy oʻqitish usullarini uygʻunlashtirgan holda zamonaviy taʼlim texnologiyasini amalga oshirish vazifasi qoʻyiladi. Shunday qilib qiziqishning oʻziga xos psixologik xususiyati shunchaki, hamma vaqt maʼlum narsaga yoʻnalgan boʻladi. Qiziqish bu motiv boʻlib anglangan mohiyatli va jiddiy oʻziga jalb qiluvchi tarzda amal qiladi. Motivlarning yoʻnalganligi bevosita va bilvosita oʻsmirlar motivlarning oʻzaro aloqadorlik darajasining natijasi bilan belgilanadi. Oʻsmirlar jamoasi qanchalik jipslashgan boʻlsa, motiv natijasi shuncha samarali boʻladi. Motiv maqsadga yoʻnaltirilganligi bilan farqlanadi.

Shunga binoan “Chizmachilik” fanini oʻqitish jarayonida oʻsmirlarda mavzular mazmunidagi kognitiv kompetensiyalar toʻgʻridagi maʼlumotlarni aniqlash motivatsiyasini shakllantirmoq lozim. Buning uchun kognitiv kompetensiyani rivojlantirishda detal shaklini fikran oddiy geometrik shakllarga boʻlib tahlil qilish; detal tasviridan foydalanib, sirtlarning vaziyatini aniqlash; qirra va yoqlarda joylashgan nuqtalarning proyekslerini aniqlash; ikki proyeksiyadan foydalanib, uchinchi proyeksiyani topish; chizma boʻyicha aksonometrik proyeksiyani bajarish va shunga oʻxshashlarni kiritish mumkin.

Bu davrning o'ziga xos yana bir psixologik xususiyati o'quv materialini mustahkamlash jarayonida uni eslab qolish amalga oshadi. O'quv jarayonida eslab qolish ixtiyoriy va beixtiyor bo'ladi. Bilimlarni beixtiyor eslab qolish bevosita qabul qilish chog'ida va, xususan, o'quv materialini idrok qilish jarayonida amalga oshiriladi, biroq, bu faoliyat hali eslab qolishga maxsus yo'naltirilmagan, balki tushinish, idrok etish va o'quv materialini anglashga kabi bilish maqsadlariga erishishni ko'zda tutadi. Beixtiyor eslab qolishning mahsuldorligi talaba yangi materialni ko'rib chiqishi jarayonida muayyan aqliy faoliyat va mustaqillikni namoyon etib predmetlar, rasmlari kartochkalarni jamlab, predmet modellarini yaratib, o'rganilayotgan materialni qiyoslab, guruhlab, xulosalar chiqargandagina beixtiyor eslab qolishning mahsuldorligi yuqoridir. Masalan, talabalar ko'pyoqli bilan tanishuvda o'qituvchi rahbarligida eng avvalo ko'pyoq (prizma, piramida va boshqalar) modelini yoyilmasini asosan yaratadi. Talabalar hosil qilingan ko'pyoqli modelidan foydalanib geometrik shakllarga ajratadi, ularni qiyoslaydi va tasniflaydi.

Xususiyan umumiyga umumlashtirish usuli (induktiv yo'l bilan) masalan quyidagi amallar tarkibida aks etishi mumkin: a) topshirilgan predmetlarni solishtirish; b) ularning har biri uchun umumiy bo'lgan barcha belgilarni ajratish nomini aytish; v) detallarni birlashtirish. Umumlashtirish deduktiv yo'l bilan amalga oshirilganda (umumiydan xususiycha) o'smirlar tushunchani, aytaylik prizmani oldidan bilib topshirilgan geometrik jismlardan tanlab olishi va umumiy belgilarini aytishi lozim. Yangi topshiriqlarini ongli ravishda ko'chirib o'tkazish aqliy faoliyat usulini o'zlashtirganlik ko'rsatkichi bo'lib xizmat qiladi. Shu o'rinda e'tirof etib o'tish joizki, aqliy faoliyat usullari o'quv ishlari usullari bilan uzviy bog'liq. Pedagogika fanida o'quv ishlari usullari muayyan amallar, ko'rsatmalar, tavsiyalar, qoida vahokazolar shaklida ifodalanadi. Ularning vazifasimuayyan o'quv mavzularin o'zlashtirish yangi tushunchani bilib olishda talabalar tashabbusni bug'may, umumiy yo'nalash berishdir.

Adabiyotlar

1. Мирзиёев Ш.М. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз.- Т.: “Ўзбекистон” НМИУ, 2017.- 592 б. Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Мурожаатнома (30 декабр 2020 йил).- Тошкент: “Халқ сўзи”, 2020 31 декабр.
2. Гулямов А.К. Методика развития учебно-познавательной активности учащихся в процессе преподавания родного (узбекского) языка.: Автореф. дис. ... докт. пед. наук. – Т.: 1991.- 37 с. 3. Ёдгоров Ж. Ё., Ёдгоров. Н.Ж. Чизмачиликда тасвирларни алмаштириш // Халқ таълими. – Тошкент, 2001. -№6. - Б. 76 - 83.
4. Mamatov D.K. “Muxandislik grafika bo'yicha mustaqil ishlarni axborot texnologiya asosida tashkil qilish” “Tasviriy va amaliy san'at, chizmachilikdan pedagog kadrlar tayyorlash samaradorligini oshirish yo'llari ” respublika ilmiyamaliy anjumani. Toshkent, TDPU, 2011 yil 3-4 may. 192- 194 bet.
5. Mamatov D.K. “O'quvchilarning mustaqil ta'lim olishlarida fazoviy tasavvuri va ijodiy qobiliyatlarni shakllantirishning pedagogik-psixologik asoslari”. Psixologiy. Buxoro. 2012 yil. 3-son (7). 93-96 bet. 6. Маматов Д, Аминов А “Auto CAD график дастурида деталнинг аксонометрик проекциясини 3d моделлаштириш”. Бухоро давлат университети. Илмий ахбороти. Бухоро. 2015 йил. 2-сон. 146-149 бет
6. Nomozov, Xurshid. "OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING IJTIMOIIY FUNKSIYASI." *TAMADDUN NURI JURNALI* 1.64 (2025): 253-255.
7. Nomozov, Xurshid (2024). JAMIYAT IJTIMOIIYLASHUVIDA INSTITUTLARI O'RNI VA INTERNET-MAKONNING UNDAGI O'RNI. *ANALYSIS OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION*, 1(2), 83-88.
8. Nomozov, Xurshid (2024). JAMIYATDA INTERNET-MAKON KONTENTLARI TA'SIRIDA SODIR BO'LAYOTGAN NEGATIV

IJTIMOIYLASHUV SHAKLLARI. *TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATION G 'OYALAR*, 1(2), 52-58.

9. Nomozov, Xurshid (2024). JAMIYATDA INTERNET-MAKON RESURLARIDAN FOYDALANISH SOHALARI. *MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS*, 1(2), 113-118.
10. O'G'Li, Nomozov Xurshid Shavkat. "YUKSAK AXBOROT MADANIYATI-INTERNET-MAKON RESURLARIDAN RATSIONAL FOYDALANISH SHARTI." *Research Focus* 2.6 (2023): 105-110.
11. Nomozov, Xurshid (2022). THREATS TO INFORMATION SECURITY IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS. *Gospodarka i Innowacje.*, 22, 229-231.
12. Nomozov Xurshid. "AXBOROT XURUJLARINING MANBALARI, ULARNING IJTIMOIIY MUHITDA AMALGA OSHISH USULLARI." *Ta'limda raqamli texnologiyalarni tadbiq etishning zamonaviy tendensiyalari va rivojlanish omillari* 41.1 (2025): 632-636.
13. Shavkat o'g'li, Nomozov Xurshid. "AXBOROTNING ZAMONAVIIY TARKIBI." *Ta'limda raqamli texnologiyalarni tadbiq etishning zamonaviy tendensiyalari va rivojlanish omillari* 41.1 (2025): 628-631.
14. Nomozov Xurshid. "INTERNET-MAKON MOHIYATI, GENEZISI VA ZAMONAVIIY TARKIBI." *TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATION G 'OYALAR* 1.2 (2024): 48-51.
15. Nomozov Xurshid. "AXBOROT XURUJINING O 'SMIRLAR HAYOTIGA TA'SIRI." *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI* (2023): 1285-1287.
16. Nomozov, Xurshid. "OMMAVIIY AXBOROT VOSITALARINING IJTIMOIIY FUNKSIYASI." *TAMADDUN NURI JURNALI* 1.64 (2025): 253-255.
17. Nomozov, Xurshid. "OMMAVIIY AXBOROT VOSITALARINING IJTIMOIIY FUNKSIYASI." *TAMADDUN NURI JURNALI* 1.64 (2025): 253-255.